

забезпечують також вагомі конкурентні переваги регіону. Наприклад, термальні води Закарпаття можуть служити теплоносієм для обігріву будівель, теплиць, для лікувальних та рекреаційних цілей. Низькотемпературні (40–45 °C) термальні води уже широко використовуються для рекреаційних цілей оздоровчо-рекреаційним комплексом «Термальні води «Косино», котрий збудовано на шлейфі залягання мінеральних термальних вод, що простягається через територію низки європейських країн.

Разом з тим, відновлювана енергетика, як і енергетика в цілому, є інвестиційно місткою галуззю, що створює певні бар'єри у її розвитку. Цю проблему мають вирішувати й туристично-рекреаційні центри регіону.

Здійснювана в Україні реформа місцевого самоврядування і територіальної організації влади посилила економічну спроможність й бюджетну самостійність територіальних громад. При обґрунтуванні типології гірських територіальних громад Карпатського регіону нами визначено низку громад з високим рівнем власної економічної спроможності, яка базується на туристично-рекреаційній діяльності. Це Воловецька громада Закарпатської області, в межах якої діє кілька туристично-рекреаційних центрів; Поляницька, Яремчанська, Ворохтянська громади Івано-Франківської області, де функціонують туристично-рекреаційні центри; Славська громада Львівської області з відомим центром гірського туризму й відпочинку. Ще низка громад регіону, населені пункти яких є центрами туризму й рекреації, за показниками власної бюджетної спроможності є близькими до них (Полянська, Рахівська, Свалявська, Ясінянська на Закарпатті; Надвірнянська, Зеленська, Богородчанська на Івано-Франківщині; Трускавецька, Сколівська на Львівщині; Вишнівська, Селятинська на Буковині тощо) [3]. Це надає можливості для вирішення питань інвестиційного забезпечення процесів розроблення й реалізації проєктів з надійного енергопостачання туристично-рекреаційних центрів Карпатського регіону як з власних джерел територіальних громад, так і спрощує їм доступ до зовнішніх джерел при потребі у частковій участі в проєктах власними коштами.

Література

1. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>
2. REPowerEU: affordable, secure and sustainable energy for Europe. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en/
3. Жук П.В. Туристично-рекреаційна сфера Карпатського регіону України в умовах воєнного стану. *Регіональна економіка*. 2022. № 3(105). С. 38-46.
4. Жук П. В. Гірські проблемні території Українських Карпат: ідентифікація та стимулювання розвитку. *Регіональна економіка*. 2021. № 3(101). С.60-61.

Ільченко В. М.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та економіки підприємства
Університет митної справи та фінансів

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Основна мета СП спрямована на розв'язання важливих соціально значущих проблем, здійснення перетворень, і тільки після цього отримання прибутку. Розвиток соціального підприємництва дуже гальмується через подолання наслідків епідемії Covid-19 та російську агресію, які спричиняють економічну кризу в країні, руйнуванням різних форм власності, великих підпри-

емств, порушенням логістичних ланцюгів і зниженням кількості і працездатності населення. Деякі підприємства переглянули свої бізнес-моделі, або перемістилися на безпечні території, але більша частка залишилася тих, хто вимушений припинити свою господарську діяльність. Для підприємств існує державна програмна підтримка, але вона не є доступною та можливою для всіх механізмів соціальних підприємств. Для їх подальшого розвитку необхідне створення сприятливих умов для власних можливостей підприємств і міжнародна підтримка. Через важливість функціонування соціального підприємництва для населення та держави, залучення фінансових ресурсів для забезпечення розвитку стає головним питанням. Потенційні інвестори, краундфандингові платформи- сучасні способи вирішення цього питання, яке є важливим не лише для розвитку СП в Україні, а й для розвитку національної економіки в цілому.

Актуальність наукового дослідження полягає в аналізі процесів фінансового забезпечення та пошуку альтернативних методів фінансування та фінансової підтримки розвитку СП у сучасних умовах.

Соціальне підприємництво — це діяльність, яка спрямована на такі позитивні інноваційні зміни у суспільстві, як пом'якшення та вирішення соціальних проблем за рахунок доходів, отриманих від власного виду діяльності. Відмінність між звичайним бізнесом і СП полягає в тому, що для другого отримання прибутку та його розподіл не є основною метою. В сучасних умовах великої кількості соціальних проблем і вразливих груп населення СП стає все актуальнішим методом подолання таких проблем. Згідно досліджень, в останні роки кількість соціальних підприємств збільшується, на 2020 рік в структурі національної системи України їх функціонує близько 1000, але у порівнянні з країнами Європи та Америки, їх частка у загальній структурі підприємств залишається дуже низькою.

На даний момент Україні перебуває в дуже складних соціально-економічних умовах, після пандемії Covid-19 та початку повномасштабного вторгнення РФ. Можливості держави підтримувати бізнес і підприємства стає досить обмеженою, а кількість невирішених соціальних питань зростає. Великою перевагою СП серед інших підприємств стає їх мобільність. Через те, що більшість — це малі підприємства, вони можуть швидко адаптуватись до нових умов, без великих втрат коштів. Така реакція та адаптація на зміни дає змогу СП вирішувати соціальні і економічні проблеми держави в умовах сучасної кризи [1]. Таку кризу можна розглядати не тільки як інструмент уповільнення розвитку підприємств, а й нові можливості для розвитку, але лише у випадку фінансування в СП з боку держави, фінансових платформ, вітчизняних та інших інвесторів.

Навколо соціального підприємництва через необхідність пошуку альтернативних джерел фінансування та різних інструментів вирішення соціальних проблем, збирається частина однопідприємців та формується фінансовий капітал завдяки підтримці інвесторів або через об'єднання коштів засновників-однопідприємців. Не дивлячись, на складну соціально-економічну ситуацію в Україні, описану вище, що впливає на умови функціонування більшості установ та організацій, наразі здійснюються певні заходи з підтримки вітчизняного СП. Як приклад можна навести Міжнародний фонд «Відродження» в рамках проєкту «EU4USociety», який у співпраці з Європейським Союзом проводить конкурс «Краундфандинг для соціального підприємництва». Метою цього конкурсу є покращення умов діючих соціальних підприємств, популяризація соціального підприємництва в цілому та створення позитивної практики залучення коштів спільноти задля створення нових або розширення діючих соціальних підприємств. В рамках цього конкурсу, фінансування проєктів відбувається спільними зусиллями Фонду та краундфандингових платформ, таких як «Спільнокошт». Це онлайн-інструмент фінансування проєктів, який пропонує творчим людям і соціальним інноваторам звернутися за підтримкою. За допомогою платформи «Спільнокошт» збиралися кошти на безліч проєктів, пов'язаних з допомогою бійцям АТО, і збираються зараз на волонтерство бійцям.

Ще один приклад, як класичний, застосування краундфандінгу у соціальному підприємництві — це Veterano Brownie Романа Набожняка. Це частина компанії Veterano Groups, вона об'єднує два соціально відповідальні бізнеси, засновані ветеранами АТО — Veterano Pizza, Veterano Coffee та Veterano Cab. Проекти групи працевлаштовують ветеранів першочергово і віддають частину прибутку на потреби родин українських військових, які загинули в АТО. Це соціальне підприємництво засноване за підтримки самої Veterano Group та окремих партнерів, залучених краундфандингом. Щоб зібрати на подібних платформах гроші соціальний підприємець має враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін: партнерів, менторів і добровольців.

Згідно дослідженням, інтернет джерела пропонують топ-10 краундфандингових платформ: Kickstarter, Indiegogo, Patreon, GoFundMe, Crowdrise, PledgeMusic, MightyCause, InKind, Crowdfunder, Give, які можуть використовувати підприємці для поповнення свого бюджету. Вид фінансування за допомогою краундфандингових платформ належить до безповоротних інвестицій. Важливим є те, що свої проекти можна розміщувати й на закордонних платформах. Переваги такого способу фінансування — це низька вартість залучення капіталу, без необхідності сплати відсотків, популяризація проекту та швидкість отримання грошей. А основними недоліками є те, що обсяг залучення інвестицій обмежується встановленою цільовою сумою залучення коштів. Якщо цільова сума не досягається, кошти повертаються інвесторам [3].

Ще одне з джерел підтримки соціального підприємництва в Україні — проєкт EUnlocking, який реалізується німецьким Інститутом Густава Штресмана, українською громадянською організацією «Egalite International», молдовськими організацією «AXA Management Consulting» та Асоціацією «ECO-RAZENI», Національним центром допомоги та інформування для НУО в Молдові «CONTACT» і організацією «Pro NGO!» в Німеччині. Цей проєкт фінансується Європейським Союзом в рамках його програми EUYouth, яка сприяє активній участі молодих людей в житті суспільства, розвиває молодіжне лідерство і підприємництво, просуває стажування і безкоштовні навчальні програми, звертаючи увагу на проблеми молоді. Саме в Україні цей проєкт працює над узаконенням соціального підприємництва, створенням мотивації для більшої кількості молоді розпочинати власні соціальні стартапи та підвищувати значимість внеску соціального підприємництва в бізнес і суспільство в цілому. Одні з головних цілей проєкту: зменшити нерівність шляхом комунікаційної діяльності та інформаційних компаній, сприяти доступу до інформації та її обміну щодо СП шляхом створення та підтримки приватної групи соціальних підприємців у мережі Facebook в Україні, покращити спроможність молодих спеціалістів за допомогою навчання та онлайн-курсів, підтримувати консультативно, юридично та фінансово соціальних підприємців у віддалених районах України та допомагати у встановленні зв'язку соціальних підприємств з їх потенційними клієнтами та інвесторами, вирішувати проблеми доступу до капіталу для СП тощо.

Також, один з основних жестів фінансової допомоги соціальним підприємствам в умовах війни з боку держави, це те, що СП, які засновані як фізичні особи підприємці мали змогу отримати фінансову допомогу у розмірі 6500 гривень та отримали певні додаткові пільги до припинення або скасування воєнного стану на території України. ФОП 1 та 2 групи мають право не сплачувати єдиний податок, а для платників єдиного податку третьої групи, які подали спеціальні заявки, відсоткова ставка встановлюється у розмірі 2 % доходу. Ці зміни замість вже існуючих 5 % для неплатників ПДВ і 3 % для платників майбутній підприємець є безробітним з числа членів малозабезпеченої сім'ї, то відповідно постанови Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 №397, він має право на отримання від держави одноразової безвідсоткової поворотної допомоги для організації власного бізнесу і економічної самостійності. Тим більше, що наразі завдяки можливості автоматичної реєстрації ФОП у Єдиний держав-

ний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань, процедура започаткування свого бізнесу значно спростилася [2].

Підтримка соціального підприємництва з боку органів місцевого самоврядування здебільшого здійснюється у межах програм підтримки малого та середнього бізнесу. У деяких регіонах така підтримка це — надання «маркетингових ваучерів», відшкодування частини оплати участі у всеукраїнських, міжнародних або міських виставках, робота центрів підтримки та консалтингу підприємств, допомога як починаючим, так і діючим бізнесам, відшкодування відсоткових ставок за підприємницькими кредитами, надання приміщень в оренду для громадських організацій за пільговими ставками тощо.

Більш ширший інструментарій підтримки, ніж у внутрішньому фінансуванні СП, надають міжнародні фонди та організації. Останні пропонують безповоротне надання коштів (гранти), надання коштів у безвідсотковий або пільговий кредит, методичну допомогу, наставництво тощо. Задля отримання гранту підприємці з соціальною ідеєю беруть участь у конкурсах. Коли підприємці отримують безвідсоткові кредити, другі стимулюють соціальне підприємництво розвиватися і генерувати прибуток, задля того, аби швидше повернути кредит. В той же час, грантове фінансування теж має ряд переваг: низька вартість залучення коштів, безповоротне отримання та відсутність подальших зобов'язань щодо свого функціонування. Серед недоліків грантового фінансування: цільове використання коштів, періодична звітність та висока конкуренція за отримання гранту [4].

Ще один важливий інструмент фінансової підтримки СП — кредитування. Соціальне підприємництво, на відміну від традиційного бізнесу потребує особливі умови кредитування, адже хоча вони і мають однакову функціональну структуру, мета їхньої діяльності різна. Як приклад, можна розглядати програму соціального фінансування WNISEF, у якій розроблений механізм надання пільгових кредитів соціальним підприємствам. Ця програма реалізується спільно з комерційними банками-партнерами. Також, Western NIS Enterprise Fund підтримали запуск в Україні міжнародної програми для соціальних підприємців Social Impact Award. Результати такої підтримки можна розглянути на прикладі підприємства з Київської області «Смачні Справи», яке отримало другий кредит у рамках спільної програми Western NIS Enterprise Fund та Ощадбанку «Соціальне підприємництво» за ставкою 5 % річних. Підприємство засноване громадською організацією «Український Донбас» та двома внутрішньо переміщеними особами, має три патенти на власну продукцію та спеціалізується на виробництві та продажу м'ясних виробів за рідкісною технологією. Серед напрямків діяльності міжнародних організацій та фондів — надання тренінгових та консультаційних послуг, наставництва, коучингу. Це один з основних напрямів поширення знань, рекомендацій та допомоги щодо створення і ведення соціального підприємства.

Для вітчизняних соціальних підприємств корисним є досвід європейських країн, де подібні підприємства на етапі свого створення мають можливість отримувати різні пільги, субвенції від держави та мобілізувати кошти за допомогою реклами своєї діяльності у соціальних мережах. Однак, є і зворотній бік такої орієнтації — можливість зловживання податковими пільгами, субвенціями та іншими безповоротними активами, що надає держава.

Наразі, функціонування СП в Україні показує, що сама діяльність, рівень розвитку та власне організація роботи в Україні та в аналогів у світі дуже відрізняються. То ж важливо переймати досвід ведення та підтримки соціального бізнесу в країнах Європи, залучати іноземні інвестиції та модернізувати систему виробництва в цілому. Переважно, соціальне підприємництво визначають як неприбуткову, альтруїстичну діяльність, але прибутковість не виключається. По праву СП вважають інноваційною діяльністю, адже за фактом нещодавнього виникнення, воно перебуває на етапі становлення та утвердження на ринку. Цей тип підприємництва потребує нових ідей, організаційних чинників зростання, серед яких механізм фінансового забезпечення стоїть на першому місці.

Література

1. Ачкасова О.В. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство. Електронний журнал*. Мукачівський державний університет. Випуск 37/2022.
2. Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Соціальне підприємництво. Бізнес- модель. Реєстрація. Оподаткування. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 92 с. С. 18—32, 38—46.
3. Ільченко В.М. Вплив краундфандингу на ефективний розвиток соціального підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 64. С. 36—41.
4. Ільченко В.М. Кисельов В.Р. Фінансове забезпечення розвитку та інструментарій фінансової підтримки соціального підприємництва. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал*. Серія «Економіка та менеджмент». 28/2022. С. 8—11.
5. Western NIS Enterprise Fund. <https://wnisef.org/uk/media/impact-investing-uk/>.

yuliia.kasperovych@gmail.com

Касперович Ю. В.

кандидат економічних наук

Національний інститут стратегічних досліджень, Україна

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЗВІЛЬНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Анотація. Запропоновано чотири групи бюджетно-податкових показників для моніторингу відновлення. Вказано застереження їх аналізу в частині ПДФО, єдиного податку та податкових пільг для постраждалих територій.

Ключові слова: війна, місцеві бюджети, податкові надходження, податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок.

Повномасштабна війна нерівномірно вплинула на регіони України. Найбільших економічних і людських втрат унаслідок військових дій зазнали фронтові та прилеглі до них регіони. Як наслідок, вони найбільше скоротили сплату податкових та митних платежів до Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Найбільша увага державної, місцевої влади та науковців має бути зосереджена на їх відновленні. Тож актуальним постає налагодження моніторингу їх відновлення для прийняття своєчасних управлінських рішень.

Під час воєнного стану публікація статистичних даних для оперативної оцінки процесів відновлення постраждалих і звільнених регіонів є обмеженою. У таких умовах найбільш оперативним показником стають їх податкові та митні надходження до Державного та місцевих бюджетів. Порівняння отриманих показників доцільно здійснювати із показниками плану надходжень, попереднього періоду та сусідніх регіонів з урахуванням чинника інфляції.

Доведено, що власні доходи місцевих бюджетів є основною складовою фінансування сталого розвитку на місцевому рівні, яка доповнюється міжбюджетними трансфертами — дотаціями та цільовими субвенціями з державного бюджету [1, 2]. Для моніторингу процесу відновлення доцільно застосовуватися чотири групи бюджетно-податкових показників:

1) *доходи загального фонду місцевих бюджетів за даними Державної казначейської служби України*. Як повідомило Міністерство фінансів України, до загального фонду місцевих бюджетів у 2022 р. надійшло 398,1 млрд грн, що на 46,2 млрд грн, або на 13,1 % більше, порівняно з 2021 р. За динамікою доходів загального фонду місцевих бюджетів у 2022 р. відносно 2021 р. регіони України в цілях аналізу можна сформувати у п'ять груп [3, с. 3]: